

МАТЕРІАЛИ

**III МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ**

“ДИНАМІКА НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ’2004”

21-30 червня 2004 року

**Том 4
Право**

Дніпропетровськ
Наука і освіта
2004

Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції “Динаміка наукових досліджень ‘2004’”. Том 4.
Право. - Дніпропетровськ: Наука і освіта, 2004. - 68 с.
ISBN 966-7191-85-0

У збірнику містяться матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції “Динаміка наукових досліджень ‘2004’” з історії держави та права. Розглядаються питання кримінального права та кримінології, боротьби з економічними злочинами, екологічного, земельного та аграрного права.
Для студентів, аспірантів та викладачів.

2. Краткий обзор зарубежного и российского законодательства и практики в области защиты прав несовершеннолетних// Защита прав ребенка. Социальные и юридические аспекты. – М.: РБФ «НАН», 2000. – С.41-88.

К.і.н. Лаврик Г.В.

Полтавський державний педагогічний університет

ПОЛІТИЧНИЙ ПРАГМАТИЗМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СВОБОДИ ВІРОСПОВІДАННЯ У РАДЯНСЬКІЙ УКРАЇНІ 1919-1920-х років

Історія розвитку держави і права показує нам, що на різних її ступенях правова система не могла не взаємодіяти з існуючими релігійними відносинами. Така взаємодія забезпечувалася відповідним законодавством і практикою його застосування, в яких знаходив вираз зв'язок між суспільними інтересами в сфері церковно-релігійного життя і волею політичних сил щодо нього. Політичні інститути і процеси в своїй сукупності створювали необхідні умови для функціонування правової системи, правотворчої і правозастосовчої діяльності, спроможної підтримувати стабільність і динаміку у складній системі взаємин, взаємодії та взаємовпливів канонічно і організаційно структурованих суб'єктів, об'єднаних за світоглядно-віровизначними ознаками.

Після жовтневого перевороту 1917 року в Росії для тих, хто проповідував ідеї атеїзму і своєю поведінкою стверджував право на революційне насильство, важливо було подати відокремлення церкви від держави не як один з відомих політико-правових принципів свободи совісті, а як гостру (хоча політично й ідеологічно забарвлену) потребу реального життя людей, суспільства, релігійних організацій, певних конфесійних течій. Це стосувалося й українських земель, де з ломкою російської імперської державної і політичної системи змінювалися умови для церковної діяльності.

У той час, коли поширювалися погляди на церкву і державу як на знаряддя експлуатації, на закон як волю певного класу, які потрібно знищити у процесі революційної боротьби, українській державності було властиве прагнення вільно визначати своє світорозуміння. Уже в період існування в Україні її вищого органу влади – Центральної Ради тут формувалися тенденції демократичного правового регулювання відносин, що склалися між державою і церквою. Попри складність соціально-економічних обставин, воєнну і політичну нестабільність конституційна держава "кожному мешканець країни" мала надати "право вільного громадянства" і порівняти всіх громадян у їх правах і обов'язках, незалежно від "побутових або соціальних першенств і привілеїв". Висловлювалася впевненість у тому, що забезпеченість "волі віри в зв'язку з волею спілок і зібрань" призведе до заснування "вільних" церков, які прагнутимуть "захопити пануюче становище в громадянстві і в державі", як це відбувалося в Бельгії, де католицька церква, скориставшись ліберальною конституцією, створила "дуже могутню полі-

тичну партію”, чи то у Франції, Італії, де “воля навчання” дозволяла католицьким церквам відкривати парафіяльні (церковні) школи і навіть університети [1].

Вимоги значної частини українського духовенства, спрямовані на відродження національних релігійно-церковних традицій, утворення Української автокефальної православної церкви і ліквідацію російського церковного централізму одним із перших відстоював визначний український громадський та політичний діяч С.Томашівський. “<...> Одність російської церкви так само така сильна й непереможна, як міцна й непохитна тепер ішня російська держава, – зазначав він, – З розтрошенням останньої розпадеться в пух і прах також російська синодальна церква, а церковне життя на землях, які тепер під пануванням москалів, приладиться до нових політичних обставин” [2].

Однак від початку діяльності перших більшовицьких урядів в Україні – Народного Секретаріату Української Республіки, Тимчасового робітничо-селянського уряду України розвиток, пов’язаних із релігією суспільних відносин, тут потрапляв у залежність від волі “панівного класу”, його намагання замінити православну ідеологію комуністичною.

Більшовицькі лідери залишалися невисокої думки щодо придатності висловлюваних ліберальною буржуазією (“представниками фінансового капіталу, які належали до різноманітних релігійних культів”) вимог про знищення державної релігії, ліквідацію панівної церкви, а значить і відповідних законодавчих напрацювань, для розв’язання завдань пролетарської революції з відокремлення церкви від держави. Вони наполягали на “пріоритеті принципу публічного права перед приватними інтересами”: використання громадянами свого права на виконання релігійних обрядів без порушення суспільного порядку та посягання на права інших громадян радянської республіки. Інакше місцева влада могла вживати всіх необхідних заходів для забезпечення суспільного порядку і безпеки. “Тон і напрямок” цій адміністративній практиці задавала правова норма про заборону супроводжувати релігійними обрядами або церемоніями дії державних та інших публічно-правових громадських установ, уміщена в ст.4 декрету Тимчасового робітничо-селянського уряду України від 22 січня 1919 ідентичному аналогічному декрету Раднаркому РСФРР від 23 січня 1918 року.

Ліквідовуючи “пережиток давнього теологічного законодавства, завдяки якому панівна церква, тобто *одне* віросповідання утримувалось *за рахунок усіх* громадян, хоча б тих, котрі належали до інших культів, хоча б і за рахунок невірних” [3], радянська влада позбавляла церковні й релігійні інституції державної допомоги. Суто “пролетарським духом” віяло від принципу заборони бюджету культів, викладеного у ст.12 декрету Тимчасового робітничо-селянського уряду України “Про відокремлення церкви від держави і школи від церкви”, за якою примусове стягнення зборів і податків на користь церковних і релігійних організацій, як, власне, і заходи примусу або покарання з боку цих організацій над їхніми членами не допускалися.

У тогочасній політико-правовій інтерпретації природно впливаюче з історії, традицій, практичної взаємодії з найвпливовішою й найчисельнішою в Україні

релігійною організацією – Російською православною церквою поняття “свободи віросповідання (“відправлення культів”), яке включало в себе “рівність перед законом усіх релігійних громад” [4] визнавалося таким, що зводило значні перешкоди на шляху до обмеження всіх видів релігійної діяльності на угоду державним інтересам. Порезолюційне законодавство мало бути написане на основі дещо інших уявлень про право віросповідання, наприклад, з позиції необхідності його суворой регламентації, яка також визрівала у “надрах” підходу до “церковної волі”, як “приватного різновиду суспільної свободи”. “Хоча свобода віри не піддається законодавчій регламентації, – зазначав завідуючий Ліквідаційним відділом Наркомату юстиції УСРР І.К.Сухоплюєв, – оскільки не можна силою примусити людину вірити чи не вірити, однак найгрубіші контури свободи віри можна означити і в законодавстві <...>” [5].

Свобода совісті все частіше розглядалася не як питання зі сфери приватного життя громадянина, а як одна з проблем у царині публічно-правових відносин – суспільно-політичних інтересів. Це неминуче призводило до встановлення такої моделі державно-церковних відносин, при якій законодавчо закріпився принцип відокремлення церкви від держави, але на практиці відбувалося активне втручання держави у справи церкви. Воно призводило до нищення церкви, розгулу нечуваного беззаконня у релігійних питаннях, який став логічним продовженням політики насильства, що характеризувала весь період радянської влади в Україні.

Література:

1. Спекторський Є. Основи права державного / Переклад А.Вечерницького (О.Кузьмінський). – К.: Вид-во і друк. т-ва “Час”, 1918. – С.14.
2. Томашівський С. Церковний бік української справи / видання Союзу визволення України. – Відень: Накладом “Союзу визволення України”. 3 друк. А.Гольцгавзена, 1916. – С.6.
3. Сухоплюєв І.К. Свобода совісти по германской конституции 1919 г. // Наука на Украине. – 1922. – №3. – С.161.
4. Сухоплюєв І. Відокремлення церкви від держави: Збірник законоположень СРСР і УСРР, інструкцій, обіжників і пояснень Наркомвнусправ УСРР / 3 передмовою В.А.Балицького. – Х.: Юридичне видавництво УСРР, 1929. – С.17-18.
5. Сухоплюєв І.К. Свобода совісти по германской конституции 1919 г. // Наука на Украине. – 1922. – №3. – С.161.

ЗМІСТ

ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ ТА ПРАВА

Агафонкин А.С. Правонарушение и юридическая ответственность по Русской Правде	3
Бунчук О.Б. Звичасве право у системі правових поглядів Івана Франка	6
Зінченко О.В. Структура Державної ради Російської імперії 1906-1916 рр.	8
Крестовська Н.М. Дитячий омбудсман: історичні аспекти	10
Лаврик Г.В. Політичний прагматизм забезпечення свободи віросповідання у радянській Україні 1919-1920-х років	12
Ландовський Я.Е. Проблема Подкарпатської Русі на Паризькій (Версальській) мирній конференції. Сен-Жерменський мирний договір та його права суть	15
Одінцова О.О. Правового регулювання лобізму: світовий досвід та практика	17
Свида Т.О. До питання про адаптацію норм міжнародного права до умов сучасного розвитку світу	20
Шигаль Д.А. Дільничні та почесні мирові судді за судовою реформою 1864 р. в Російській імперії	23
Шигаль Д.А. Розробка інституту мирових суддів за судовою реформою 1864 р.	24

КАРНЕ ПРАВО ТА КРИМІНОЛОГІЯ

Багрий-Шахматов Л.В. Развитие учения об уголовном законе – необходимое условие совершенствования практики его применения	26
Багрий-Шахматов Л.В., Яценко С.Л. Общественная опасность терроризма на море и для морехозяйственного комплекса Украины	28
Баранов А.А. О конституционной правовой ответственности юридических лиц	31
Березовский Р.С. Конституционное регулирование участия органов местного самоуправления в законодательном процессе	32
Бурдін В.М. Окремі проблеми кримінальної відповідальності за злочини, вчинені у стані сп'яніння, за КК України	34
Дзундза В.В. До проблеми визначення сутності поняття – втягнення неповнолітніх у злочинну та іншу антигромадську діяльність	37

Ерохіна Л.Д. Міжнародне співробітництво в боротьбі з тероризмом і торгівлею людьми як формами транснаціональної організованої преступності	39
Іваницький С.О. Об'єктивність та безсторонність народних засідателів	41
Кульбач С.О. Щодо доказування у кримінальному процесі	43
Минка Е.В. Види міжнародних преступлень проти миру і безпеки людства	43
Міронова В.О. Суб'єкт злочинів проти миру і безпеки людства	45
Москвін М.И. Трудности, возникающие при реализации права на необходимую оборону	47
Петренко О.І. Предмет спонукання неповнолітніх до застосування допінгу .	48
Ткачук А.И. Становление и развитие института принудительных мер медицинского характера в законодательстве Украины	50
Царьов Р.В. Щодо характеристики особи неповнолітнього засудженого, позбавленого волі (кримінологічна характеристика)	53
Яценко С.Л. Ответственность за терроризм по УК Украины 2001 года	55

БОРЬБА З ЕКОНОМІЧНИМИ ЗЛОЧИНАМИ

Карсєв О.М. Організаційно-правові аспекти забезпечення інформаційної безпеки підприємств	57
Щеглов Д.С. Практические проблемы борьбы с фиктивным предпринимательством	58

ЕКОЛОГІЧНЕ, ЗЕМЕЛЬНЕ ТА АГРАРНЕ ПРАВО

Діденко Т.І. До питання про поняття екологічного законодавства України ...	60
Кондратюк Л.В. Аграрна реформа в Україні: проблеми та перспективи	62
Нацюк А.А. Класифікація локальних нормативно-правових актів сільськогосподарських кооперативів та її критерії	63